

SLÆDESPØRET

Nr. 40

Maj 2015

12. årgang

Knud Rasmussen Selskabet

Indholdsfortegnelse

Hyldest til Knud Rasmussen den 16. august Vestre Kirkegård	61
Kaffemi på Gubben	66
Knud Rasmussen på Nationalmuseet	67
Vejen til Thule	68
Min fars tur til Haag og lidt om skolebøger	69
Rusko-Eksimoskij slovar - eller et møde 26 år efter	70
Tilblivelse og brug af mine Knud Rasmussen portrætter	75
Danser med lommer	77
Kilaasi's Polar Fortællinger	68

Undskyld

Egentlig skulle her stå glædelig jul og godt nytår men sætternissen ville det anderledes. Vi nåede ikke at få årets sidste nummer ud inden jul og det beklager vi meget, m.a.o. dette nummer af Slædesporet er sidste nummer af årgang 2014 og i 2015 udkommer selvfølgelig 3 numre som planlagt. 2014 var et stort år for os, Selskabet fejrede nemlig sit 10 års jubilæum med 3 arrangementer: En højtidelighed ved Knud Rasmussens grav, en dag i Hundested med kaffemik og grønlandshistorier og endelig en dag med foredrag på Nationalmuseet. På opfordring af Erik Lund, journalist på Sermitsiaq, bringer vi alle talerne fra arrangementet på Vestre Kirkegård og nu hvor vi er igang en beskrivelse af alle 3 begivenheder. Samme Erik Lund skrev en meget informativ artikel om Knud Rasmussen selskabet i Sermitsiaq og det er vi glade for og stolte over. Forbindelsen med Grønland er et must for Selskabet.

Kilaasi

De i artiklerne fremsatte synspunkter er forfatterens egne og dækker ikke nødvendigvis Knud Rasmussen Selskabets synspunkter.

Eftertryk af artikler kun med forfatterens tilladelse
Layout og tryk: Hans Christian Heickendorf

Oplag: 300 eks.

ISSN 1603-9246

Mod mørkere tider

Af Robert Petersen

Oversættelse af et udtog fra Knud Rasmussen: gamisalerssârutit (Beretning om folket højt mod nord), (København 1909).

Forklarende indledning.

I begyndelsen af 1900-tallet stiftedes i København "Det grønlandske Litteraturselskab", der fik udgivet en del bøger på grønlandsk. Den bog jeg har oversat fra, er en af de første

Knud Rasmussens beskrivelser fra Kap York-distriktet er pålidelige dokumenter, som fortæller om livet og naturen så højt mod nord.

Det meste af det, Knud Rasmussen skrev og fik publiceret, skrev han på dansk. Nogle arbejder udkom så siden på engelsk, og enkelte på grønlandsk. Man kan iagttage der, som egentlig måske er ganske naturlig, at både engelske og grønlandske bidrag indeholder noget, som mangler på dansk. Der kan sandsynligvis gives forskellige forklaringer på denne forskel; men den væsentligste faktor er vel den, at selv oversættelserne til engelsk var en genbehandling af et emne, som han var helt fortrolig med. Men det er helt klart, at det, han udgav på grønlandsk af materiale fra Thule og fra 5. Thule-ekspedition, ikke var oversættelser, men skrevet til et andet publikum.

Denne artikel af Robert Petersen er fundet i Hans Engelund Kristiansens gemmer klar til at blive trykt i et Slædespor som dog aldrig blev færdig redigeret fordi Engelund døde. For redaktionen af Slædesporet er det ligesom at finde en skjult skat, og vi skynder os derfor med at offentliggøre

Den vigtigste faktor er vel, at han dér skrev for anden gang ud fra det samme kildemateriale. Jeg er overbevist om, at oversættelser eller nye udgivelser næsten uundgåeligt, på en eller anden måde måtte være bedre end hans oprindelige publikationer. De indeholder ofte noget, der har større videnskabelig kildeværdi end dem i hans 'videnskabelige' publikationer'. Jeg tror dog, at det er meget vanskeligt at skelne mellem hans 'videnskabelige' og 'ikke-videnskabelige' arbejder.

Det, jeg har oversat her, har jeg ikke set på dansk eller engelsk; men derimod i hans grønlandske publikation fra 1909: *Avángarnisalerssârutit*.

Jeg læste den før hans 'Nye Mennesker' fra 1905 og troede faktisk, at det var en oversættelse fra 'Nye Mennesker'. Men det er det ikke. De første kapitler i *Avángarnisalerssârutit* er beskrivelse af livet i Kap York-distriktet ordnet efter årets gang. Det var tydeligvis skrevet for grønlandske læsere. Allerede der fortæller han om den sidste indvandring fra Baffin Island i 1860'erne. De sidste kapitler rummer noget om deres tro og fortællinger.

I tredje kapitel fortæller han om efterårets måneder efter midnatssolens ophør og om den såkaldte 'polarkuller', *pillerorneq*, medicinsk beskrevet som *piblortok*. *Pillerortog* er en, de har anfald. Trods forskellige forsøg har jeg ikke set en lignende beskrivelse fra hans hånd hverken på dansk eller engelsk. Nu er Knud Rasmussen med rette at betragte som en særdeles nøgtern iagttagere og beretter. Det er en ret kort, men indholdsrig beskrivelse af noget, der skete hos en lille, isoleret gruppe. Men den efterlader et spørgsmål,

hvorfor en så markant personlighedsændring tilsyneladende kun skete her. Er normaliteten hos mennesker også noget, der begrænser vore muligheder?

Så kommer oversættelsen:

Mod mørkere tider, og om pillerortut

Vi mennesker i denne verden ønsker altid et eller andet. Vi har lyst til noget andet end det, vi er i gang med. Vore tanker koncentrerer sig om noget, vi i øjeblikket ikke kan eller ikke har. Det bliver attråværdigt frem for noget andet.

Når vi om vinteren har brugt hundeslæden i nogen tid, ofte i kulde, taler vi om sommerens kajakture, som om en kajaktur var den dejligste ting i verden. Når vi så om sommeren bliver trætte under en kajaktur, længes vi efter at køre i slæde. Ingen træthed, når hundene fører én mod målet, bare henslængt på slæden. Lutter nydelse! Denne tendens til ønsker kom jeg i tanker om, da vi en sommerdag begyndte at længes efter mørkere dage. I sommerens lyse nætter kunne man jo ikke altid så nemt falde i søvn. Vi glemmer, at vi under polarnattens mørke længes efter lys. Når mørket gør vor udsyn mindre, taler vi hele tiden om de lyse nætter. Sådan er vi jo.

Jeg kommer i tanker om, at vi, efter midnatssolens afslutning, når det korte nattemørke så småt indfinder sig, eller når lamperne i teltene giver mere lys, end der er uden for teltet, at det giver os så megen glæde og nydelse: Det er så skønt ved tidligt efterårs korte nattemørke, når himlen stadig væk er blå, fyldt med nordlys.

Så er der jo mange stjerner, som om der er kommet flere stjerner på himlen, de enkelte stjerner virker større, og blinker mere. Over det blanke hav og fjelde med nysne titter den store måne langsomt frem. Som en stor lygte lyser den over landskabet. Det gør

En kvinde har fået et anfald af polarkuller/piblor-tok. Foto: Etha 1914

vejret endnu dejligere, og vore små bopladser lystigere.

Folk tænder bål uden for husene og koger mad, som om de ikke vil være inde i huset. Røgen fra bålene stiger lodret op, og lyset fra bålene når langt, så at folk i det fri får rødlig lød. På små søer kan man høre de legende børn glide over den nylagte is. Tæt ved husene kan man høre de unge more sig i kådhed, og nogle kvinder med højlydt latter.

Men efteråret med så megen glæde, giver os, når isen skal lægge sig, livstruende uvejr, og kan gøre rejserne fyldt med megen møje. Men kap-yorkerne beklager sig ikke over, at efterårets storme og tyndisen, gør nærmest rejserne umulige. Selv efter en periode uden fangst har de jo kød nok. Hvis det bliver godt vejr bare i nogle timer, så skal de ikke langt for at komme hjem med fangst, især ved bopladser med hvalrosbestand. Da jeg tilbragte efteråret 1907 i Uummannaq (Dundas), oplevede jeg den værste uvejrperiode i mit liv. Men da der var hvalrosbestand lige uden for bopladsen, og der blev fanget hvalros selv i de meget korte tilfælde af magsvejr, manglede vi ikke kød, selv om vi havde mange hunde. Først den 20. oktober fik vi islæg. Men først da isen blev liggende fast ved de yderste øer, begyndte vi

at rejse rundt med hundeslæde.

I det nævnte efterår, da vi blev holdt fast af uvejr, var der usædvanlig megen polarkuller blandt mine bopladsfæller. Nogle personer har denne polarkuller (begrebet: pillerorneq, 'piblortok') som sygdom. Hvis de bliver ramt af en pludselig forskrækkelse, går de fra sans og samling, og uden at sanse omgivelserne gør de de mærkeligste ting, så de er at ynkes. Men efter en times tid bliver de sig selv igen, Folk, der let bliver forskrækket, har større tendens til pillerorneq. Og kvinder bliver oftere pillerortut (får anfald) end mænd. Det virker, som om det især er om efteråret, at mange får dette anfald. Det kunne jeg iagttage, da jeg tilbragte en vinter ved Appat (Saunders Ø) i 1903-04, og i Ummannaq (nu Dundas) i 1907-08. Jeg undrede mig over disse anfald, og da jeg ynkes over personerne, vil jeg fortælle lidt om nogle tilfælde.

Min kiffak på stedet, *Arnajaaq*, fik de hyppigste anfald af alle. Når et anfald er på vej, kan man se det på hende, idet hendes ansigt bliver ligblegt og uden antydning af blod. En så blid og så genert pige, hun er, bliver hun under anfaldet uhjælpeligt en helt anden person. Under anfaldet er hun slem til at rive sine klæder i stykker. Hun havde inderbeklædning af lomvie- og søkongeskind, og bukser af ræveskind, og de er ret nemme at rive i stykker. Somme tider kunne hendes tøj ikke reddes.

Under anfald begynder de straks at synge og danse. Nogle af dem skulle absolut få fat i knive, og putte noget uspiseligt i munden på dem selv.

Engang kom der en kvinde i løb til vort telt, højt syngende, med udslået hår og med tøjet i laser. Med vidåbne øjne så hun ud, som om hun kunne dø af skræk. Da vi spurgte hende om årsagen til det, nævnte hun en

mand, der var død for lang tid siden. Hun sagde, at han kom ud af sin grav og ville slå med hende. Efter disse ord blev hun ligbleg og begyndte at løbe over en lille slette foran teltet. Hun trådte så på en plet med is, faldt og slog en række koldbøtter, mens en masse hunde løb efter hende højt glammende. Så satte hun sig på jorden og lavede grimasser, og spilede øjnene op, som for at forskrække nogen, råbte højt med forvrænget stemme. Hun var yderst ynkværdig, men egentlig også meget morsom. Så begyndte hun at samle al slags skrald fra møddingen og bar det med højst alvorlig mine og tilsyneladende med stor anstrengelse ind i vort telt. Da vi kom ind til hende, skubbede hun os, så vi faldt på briksen, og hun prøvede at trække vore kamikker af os og prøvede at trække vores tøj fra os. Da dette mislykkedes, tog hun noget afskåret lampespæk i munden, og efter at have gnedet sit ansigt med sod, løb hun ud. Da vi løb efter hende, havde hun taget alt sit tøj af. Det var ganske koldt, og der var kommet is på havet, og hun var allerede kommet i løb mod havisen. Vi løb efter hende. Da hun kom til stranden løb hun over de små tidevandsstykker, og ind imellem stak hun benet i vandet, og kom til sidst på selve isen. Det var et under, at hun ikke faldt i vandet. Så løb hun ud på isen, og mens vi prøvede at komme hen over tidevandsbæltet, kom hun langt væk. Hun var uden tøj på, og uden kamikker på, og når hun kom til snedriver, slog hun koldbøtte hen over dem. Til sidst blev hendes krop helt rød af al den kulde. Da hun så kom til et isfjeld, klatrede hun derop. Da der ikke var andet at gøre, bandt jeg hundene for og kørte på slæde efter hende. Da jeg nåede frem, stod hun på det højeste spids af isfjeldet, og nægtede at kravle ned. Da jeg råbte til hende, at hun skulle klatre ned, fik jeg et underligt svar:

Kvinden med polarkuller bliver hjulpet af to mænd. Etha 1914

'Ti du bare stille! Jeg er kaptajnen, se på mit store skib!'. Hun legede, at isfjeldet var et skib med hende som kaptajn. Hun holdt et rustent jernstykke i hånden som rorpind, og 'drejede skibet' rundt. Det var en kold hundevagt, tilmed som kaptajn.

Da der ikke var andet at gøre, klatrede jeg selv på isfjeldet for at overtale hende til at komme ned på havisen. De jeg kom op, og hun ikke ville komme ned, kom vi op at slås, alt imens hun prøvede at ramme mig med sin 'rorpind'. Til sidst fik jeg hende ned, og da hun ikke ville komme op på slæden, kom vi ind, mens en mand holdt hende fast. Da hun kom ind i et hus, kom hun til sig selv, og først da begyndte hun at fryse, så hun rystede over hele kroppen, og med klaprende tænder. Da hun var ude i kulden i så lang tid, er det virkelig et under, at hun ikke blev syg bagefter.

Kvinder er især ynkværdige under pillerorneq, da de lavede mange mærkelige ting, mens de ikke var sig selv. Men de er ikke frygtindgydende. Men nogle mænd bliver farlige, for når de får anfald, truer de ofte og griber til våben. De er ikke til at tale fra det, som om de ikke kunne høre noget. En af de unge mænd deroppe, Qilluttooq, en kraftig ung mand, havde i en periode tendens

til pillerorneq, Han var meget voldsom. Bopladsfællerne gav som grund for hans pillerorneq, at hans mor, der døde flere år tidligere havde ondt af ham og skulle have prøvet at hente ham til sig, og forårsagede hans anfald.

Somme tider fik han under et anfald fat i en stor, spids kniv, og jog alvorlig skræk i mange. Engang klatrede han også på en klippeafgrund, der fører direkte til havet. Det var forunderligt, at han ikke faldt ned. Under et andet anfald sang han en vise, og midt i det vadede han ud i havet, og da han ikke kunne svømme, bragte han sig i en alvorlig fare.

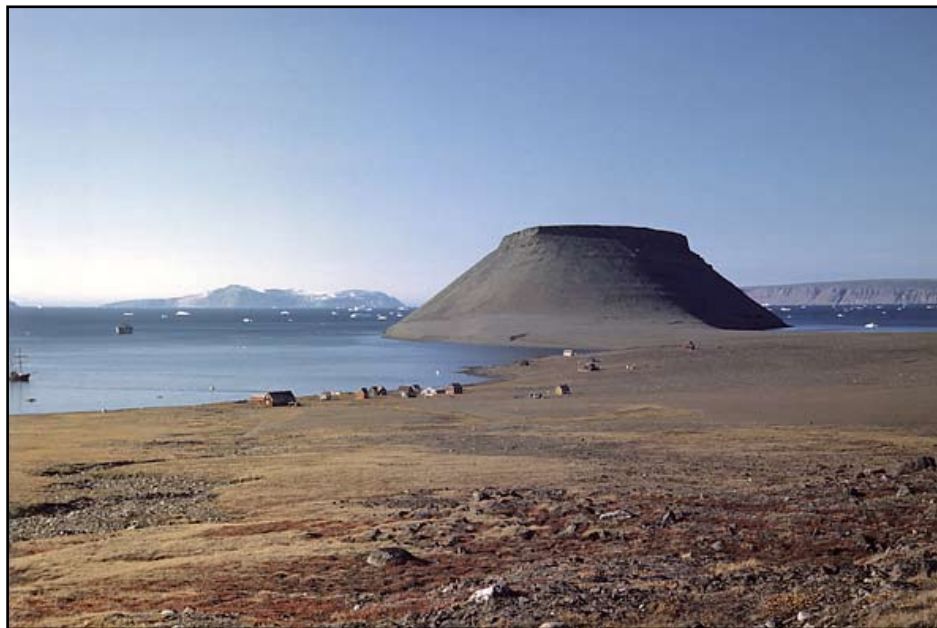
Om efteråret, efter der var kommet is, kom han i pillerorneq og lavede megen ravage, idet han også dengang havde en kniv med. Vi havde gæster i vort hus og var mange mennesker. Uden for kunne vi høre ham synge en vise, og på hans vej til vort hus kunne vi høre, at han også skræmte nogle mennesker. Vi kunne høre hans skridt oppe på husgangen, og da jeg kiggede efter ham, stak han en kniv gennem en tarmskindsrude og rev et hul. Han havde nær ramt mit ene øje. Gennem hullet i ruden kastede han snebolde ind, så jeg måtte gå ud til ham. Da jeg var den nærmeste, angreb han mig. I mørket kunne jeg ikke række ud efter ham, han havde jo en kniv. Så begyndte jeg at løbe fra ham. Jeg havde kamikker på med nye såler. Lige inden han indhentede mig, gled jeg og faldt. Det var både forskrækkeligt og meget lattervækkende. Hele aftenen løb han rundt og skræmte folk. Han overraskede også tre kvinder, der med barn i rygposen var i gang med at forrette deres nødtørft. De skulle løbe, alt imens de trak bukserne op, så det så ret faretruende ud. På et eller andet tidspunkt kom han til sig selv, som om intet var sket. Jeg husker også en plejesøn, jeg havde, Inukitsoq,

der fik pillerorneq-anfald på grund af en ubehagelig oplevelse. Engang lånte han mine hunde for at tilse nogle rævefælder. Længe før vi ventede ham, kom han hjem ligbleg i ansigtet. Lige så snart han kom hjem, gik han ind i huset og lagde sig straks til at sove. Han sov resten af dagen, men havde ind imellem mareridt. Så snart han vågnede, fortalte han om spøgeri. Mens han kørte, fik hundene fært af noget, og han begyndte at spore friske isbjørnespor. Han kiggede nærmere på sporene, og der var noget underligt med dem; men da hundene var så ivrige, fulgte han sporene, der var kommet op på land. Hundene begyndte at klynke højt og styrede direkte imod den afdøde Itullaks grav. Da de kom frem, begyndte hundene at tude med alle tegn på frygt. Da han så nærmere på sporene, forsvandt disse, og 'bjørnen' var så kravlet ind i graven, og var ikke kommet

ud igen. Så blev han grebet af panik, og kørte hjem.

Efter denne spøgelsesoplevelse og frygt var han helt humørforladt i nogle dage. Nogle dage senere blev han pillerortoq en aftenstid. Han var på vej til et hus med mine kamikker, der skulle få syet nye såler, så begyndte han at synge en vise, og kom i trance. Da han kom til sig selv, var han ude på isen, en mils vej fra husene: der gik nogen tid, før han fandt ud af, hvor han var. Han havde ikke trukket hættten over hovedet, og havde ingen vanter på. Det var et under, han ikke fik forfrysninger: Han sagde, at det virkede helt uoverkommeligt, da han skulle gå tilbage.

Efter et sådant anfald følte de sig meget trætte og afkræftede. Selv om de under et anfald kunne virke frygtindgydende, var bopladsfællerne så vant til dem, at de

Dundas fjeldet. Gamle Thule. Foto: Hans Engelund

ikke frygtede dem. Når de kom i anfald, prøvede bopladsfællerne så vidt muligt at hjælpe dem og prøvede at forhindre, de kom i fare, og prøvede at forhindre dem i at spise forskellige ting, såsom jord eller sten, som de ofte prøvede at putte i munden.

Det er et under, at nogle pillerortut, især mænd, ikke sårede deres fæller, da de var slemme til at fa fat i knive. Deroppe så jeg så mange pillerortut, men jeg har ikke set nogen såre et andet menneske. Men jeg har dog hørt, at nogle havde stukket nogen med en kniv under anfaldet, men uden varigt men. Jeg hørte også, at en mand under et anfald skulle have stukket sin far, så denne døde. Sønnen skulle have det elendigt, da han kom til sig selv.

Kort efterskrift

Knud Rasmussens nøgterne udvalg af personer med denne polarkuller er egentlig ganske speciel. Det er eksempler fra en isoleret gruppe. Han omtalte ved sine eksempler, at

det drejer sig om personlighedsændring; som fx også rummer en evne til at klare polarkulden. Det er muligt, at det viser nogle af menneskets skjulte egenskaber, som kun kom frem under visse betingelser. Disse aner man, når han omtaler, at personerne har været ud for en voldsom oplevelse, som voldsom frygt. Selv om jeg aldrig har hørt, at danske eller vestgrønlandere led af denne specielle trance, har jeg på fornemmelsen af, at mennesket egentlig har kodede evner, der kunne afkodes ved - måske - kulturbetingede omstændigheder. Det er en side, vi vist nok mangler i vor opfattelse af mennesket. Det er også interessant, at de efter en sådan 'præstation' virkede helt udmattede, og at det kunne ses, at anfaldet var på vej. Noget tyder på, at vores normalitet også er en beskyttelse mod lidt for specielle egenskaber. Knud Rasmussen antyder også indirekte, at det ikke var mangelsygd.

Erasmiana

Hvad tænkte man egentlig om Knud Rasmussen i Grønland efter hans død, hvor en ny generation voksede op med nye udfordringer. En del af svaret kan man finde i fiskeren og fangeren, Thomas Frederiksens, vidunderlige biografi "Grønlandske Dagbogsblade". I 1962 kom Thomas Frederiksen på et ophold på Knud Rasmussens Højskole i Sisimiut. I dagbogen skriver han om Knud: "Knud Rasmussen var af grønlandsk og dansk afstamning. Hans legemsbygning og sjæl var grønlandsk. Han ligesom opmuntrer os til at stræbe efter mål ligesom han". Blandt højskolens mange flotte malerier findes også et

portræt af Knud Rasmussen malet af Thomas Frederiksen. Ligesom der i dagbogen er 4 tegninger af Knud Rasmussen. På dette portræt har Thomas Frederiksen afbildet Knud Rasmussen med tydelige grønlandske ansigtstræk.

NEKROLOG

H.C.Petersen tidligere forstander for Knud Rasmussens højskole, Sisimiut.

Hans Christian Petersen, kaldet HC, blev født 13.juli 1925 i Maniitsoq og døde 1.marts 2015 i Danmark nogle få måneder før sin 90 års fødselsdag.

HC var en kulturpersonlighed og samfundsdebattør i Grønland og rundet af kunstneriske slægter. Hans mor var født Rosing, så familien omfattede flere af de kendte billedskærere i Kagaamiut. Ét år boede hele familien, der talte 7 børn, i Kangaamiut, hvor faren vikarierede for udstedsbestyreren. HC var på det tidspunkt 5-6 år, men opholdet kom til at præge hans liv. For han sad og fulgte Johs. Kreutzmann "Uuju" arbejde med at skære træfigurer udenfor sit hus og så mormorens bror Peter V. Rosing skære figurer i tand. Da han var 11-12 år fulgte han Peter V. Rosing og en anden dygtig billedskærer Esra Berthelsens arbejde med at samle gaven til Kong Christian d.10. regeringsjubilæum i 1937. Det foregik hos familien Petersen i Maniitsoq og grundfæstede en interesse for grønlandske kunstnere og deres arbejde.

HC var uddannet faglærer i geografi. Fra 1962 til 1975 var han leder af Knud Rasmussens Højskole i Sisimiut. I de år blev der afholdt 3-4 workshops med deltagelse af kunstnere og kunsthåndværkere fra hele Grønland samt en enkelt gang deltagelse fra Canada. Derefter forskede han i udnyttelsen af levende ressourcer i Grønland gennem tiden, klimaets betydning herfor og om historiske spor i landskabet. Disse emner har han skrevet flere publikationer om, bl.a. sammen med Finn Lynge. Han interesserede sig også for den materielle kultur, specielt kajak og konebåd, hvilke han har skrevet flere digre værker om.

Hele familien var kulturinteresseret. Broren Robert Petersen er den første grønlandske professor (nu emeritus) og var leder af det grønlandske universitet i Nuuk, søsteren Mariane var til sin pensionering museumsinspektør ved Grønlands Nationalmuseum. "Nu er vi kun os tre små tilbage" sagde hun ved HC's begravelse. Nok var også HC lille af højde, men bestemt ikke i betydning for Grønland og grønlandsk kultur.

Birte Haagen

H.C. Petersen

1925 – 2015

Gladsaxe Kirke
v/Oline Berthelsen

Fredag den 13. marts 2015

Misiginneqatigegaasi

Skibet ” Hans Hedtoft” forlis d. 30. januar 1959

Af Astrid Larsen

Fredag den 30. januar 2015 var det 55 år siden, at ”Hans Hedtoft” forliste og alle ombordværende omkom. Der er talt og skrevet en del om Hans Hedtoft forlis men de færreste ved, at flere af passagererne, der var med skibet, fik forvarsler i drømme natten før afrejsen. Alligevel tog de med skibet, det kunne jo ikke synke. Her er min far Augo Lynges historie.

Forhistorien

I januar 1957 var grønlandskibet ”Umanaq” i fare på grund af overisning, og min far var blandt passagererne. Han fortalte siden, at: ”den sejltur glemmer jeg aldrig, vi troede alle, det blev vor sidste rejse” Alle mandlige passagerer fok ordre til at banke isen væk

sammen med besætningen. ”Umanaq” sejlede fra Ivittuut den 18. februar kl. 23.30, 1957. Kursen blev sat syd om Kap Farvel mod København. Næste eftermiddag blev skibet ramt af en nordøst-storm, der udviklede sig til en orkan. Den rasede i tre dage. En storm kan overskyde et skib med så meget vand eller sne, at det fryser til is overalt på skibet, når der er minusgrader i luften. Vægten af islaget kan få skibet til at kæntré og synke. Denne oplevelse var medvirkende til, at min far fremlagde vintersejladsen som emne i Folketinget 1957. Han understregede, at ”Risikoen er for stor, og der er ingen hjælp at hente eller vente i dette farvand. Man må kunne indse, at fortsat vintersejlad her

”Hans Hedtoft” ved Sermitsiaq ved Godthåbs fjord, Godthåb’s Vartegn.
Malet efter ønske af min bror John Lyngge (Ujuut). Maleri af Ejnar Heilmann Godthåb.

ikke kan gå". Men forslaget blev fejret væk af Grønlandsminister Johannes Kjærboel.

Hans Hedtoft

December 1958 tog min far med skibet "Umanaq" til Grønland på Folketingets Juleferie, og det var hans mening, at han skulle tilbage til København med samme skib, men han ombestemte sig. Der var meget arbejde der ventede på ham i Folketinget, og så var "Hans Hedtoft" jo det mest moderne skib, man kunne tænke sig. Det kunne sejle meget hurtigere end "Umanaq".

Januar 1959 før afrejsen kom min far til Seminariet i Godthåb og tog afsked med sine elever. Han fortalte til eleverne, at han ikke var så glad for at tage med det skib. Han nævnte, at han havde haft en frygtelig drøm om natten, men han fortalte ikke videre om sin drøm.

Min far og hans kone nr. 2, Emilie, var på vej til Skibet ved Skibshavnsvejen med indbydelse i hånden til receptionen med 2 billetter, da de mødte Emilies bror Klaus og hans kone Persida ved Aqqusinersuaq og min far forærede dem billetterne. Han sagde, at nu skulle han sejle med skibet og han ville få masser af tid til at se det og studere det.

Han fortalte, han havde haft en frygtelig drøm om skibet om natten. Han drømte, at han var ombord på skibet og var nede ved lastrummet, men der var ikke andet end en masse kister i lastrummet som last, "men det var jo kun en drøm", tilføjede han. Han troede ikke på sin drøm.

Hans kone, Emilie, havde heller ikke lyst til at spadsere videre ad den lange tur til skibshavnen og tilbage igen, (dengang var der ikke nogen bus eller taxa i Grønland) så de vendte om mens de unge mennesker tog til Receptionen.

Andet forvarsel var en anden historie om én der skulle have været med skibet. Han

Frederiksdal

fortalte, at han kom for sent til skibet pga. hans kuffert gik op på vejen hen til skibet og al hans tøj flød over det hele og det skete 3 gange. Da han nåede til skibshavnen var skibet lige sejlet.

Jeg har også hørt om flere der har fået forvarsler, men jeg kan ikke huske det konkrete indhold af disse forvarsler.

Efterspil i Sydgrønland og flere minder
Tirsdag den 11. september om eftermiddagen år 2001 hørte vi om terrorangrebet, hvor to fly ramte World Trade Center i New York, og et tredje blev fløjet ind i Pentagon. Begivenheden var årsag til, at jeg endelig kom afsted til Sydgrønland og bl.a. så mindesmærket for de omkomne fra Hans Hedtofts forlis på Qaqortoq Museum. Da jeg hørte om terrorangrebet i New York var min første tanke, at nu bliver der nok krig og jeg får ikke mulighed for at se Sydgrønland, som længe havde været mit højeste ønske. Jeg ville jo gerne se Agdluitsoq, hvor min far voksede op. Jeg ringede straks til min kusine i Qaqortoq og spurgte hende om jeg kunne bo hos hende, hun blev meget glad og bød mig velkommen og på kun 3 uger lykkedes det at komme af sted.

Mine bedsteforældre er født og opvokset i Godthåb og dens omegn. Min far Augo Lyng er født i Godthåbdistriktet som hedder Qeqertarsuaq (Fiskenæsset) år 1899.

Astrid ved Qaqortoq Museum 2001 ved redningskransen som er eneste fysiske efterladenskaber fra Hans Hedtoft

Min bedstemor Bendtea er født i Godthåb. Da min far var omkring et år gammel blev min bedstefar Pavia Lyng (født i Kangeq) forflyttet til Qaqortoq distriktet som hed Frederiksdal. Senere flyttede familien til Herrenhutiske Agdluitsoq (Lichtenau) som ajoqi, kateketlærer i børneskolen og som hjælpepræst.

Året var 1900 og på den tid var hedninge fra Østkysten begyndt at slå sig ned i Vestgrønland. Min bedstefar og præsten Frederik Balle skulle undervise og døbe en gruppe, som netop var kommet til Frederiksdal.

Bedstefar Pavia Lyng og Frederik Balle underviste og omvendte hedningene fra Østgrønland til kristendommen. Blandt de døbte var den store Angakok "Autdlârutâ", som min bedstefar engang har skrevet om. "Autdlârutâ" blev en af Knud Rasmussens bedste venner og meddelere.

En anden side ved Knud Rasmussen

Af Claus Oreskov

Peter Freuchen gør i bogen "Knud Rasmussen som jeg husker ham" opmærksom på, hvor tålsom Knud Rasmussen var i sin bedømmelse af andre mennesker. Han var hurtig til at finde ind til en persons gode sider også der, hvor andre havde svært ved at følge ham. Freuchen understreger sin pointe gennem en lille historie som siden er blevet citeret mange gange. Episoden fandt sted under 5. Thule ekspedition i Hudson Bugten, hvor: "vi talte om en hvid mand, vi havde besøgt, og som vi andre ikke kunde lide. Han snød eskimoerne, bedrog sit eget handelsselskab, var ond imod sine hunde og havde flere andre dårlige egenskaber. Vi sad og talte om ham, og Knud forsøgte som altid

at undskylde manden, men blev stadigvæk modsagt. Der var næsten intet godt at sige om ham. Men Knud havde været hans gæst, og endelig fandt han en egenskab hos ham, som han mente at turde rose:

"Javel", sagde han, "det kan jo være meget rigtigt, hvad I der siger, men manden er i hvert fald en meget dygtig gramfonfonspiller!"

Det er jo næsten for godt til at være sandt og jeg har ofte funderet på om der ikke fandtes en anden side ved Knud Rasmussen. Om der måske skulle være bare en hundepisksnert af samme sarkasme og ironi, der var karakteristisk for Knud Rasmussens morbror Carl Fleischer, hvis sarkasme var berømt og berygtet i hele

Mathias Storch sammen med sine børn

datidens Grønland (jeg kender i hvert fald en nulevende Fleischer, hvor samme egenskab er et iøjefaldende særkende). Et heldigt træf gjorde, at jeg blev opmærksom på, at også Knud Rasmussen kunne være både ubønhørlig og sarkastisk, hvis man irriterede ham tilstrækkeligt. Irriteret og vred blev han når han stødte på dansk chauvinisme i grønlandske sammenhænge, og et sådant eksempel fandt jeg ved en tilfældighed i nogle artikler i Det Grønlandske selskabs Årsskrift 1917 og 1919.

Artiklerne var en åben strid mellem Morten Porsild, forsker ved den danske arktiske station, og provst for Nordgrønland, Mathias Storch.

Stridens Æble

Anledningen til Mathias Storchs indlæg i Det Grønlandske selskabs Årsskrift 1917 var Olriks bog om bebyggelsen af Scoresbysund-egnen. Mathias Storch bruger anledningen til at påtale en række misforhold

i administrationen af Grønland. Misforhold mellem de danske administratorer og grønlænderne, hvor grønlænderne måtte stå på sidelinjen og se på hvordan ”eksperter” udefra altid bestemte, medens det var de lokale der skulle leve med konsekvensen af eventuelle fejlgreb.

Artiklen faldt Morten Porsild for brystet og han svarede igen i det kommende års årsskrift. Morten Porsild skælder grundigt ud og han forsøgte at fordreje Storchs tekst. Han bruger mange personligt nedladende ord, han er stridbar og man får den mistanke, at Porsild ikke tolererer kritik af danskernes administration af Grønland.

Morten Porsilds angreb på Mathias Storch får så Knud Rasmussen til at fare i blækket og forsvare Storchs uangribelige ret til kritik af dansk administration.

Stridens parter

Imidlertid var Morten P. Porsild ikke hvem som helst, med en baggrund som dansk botaniker havde han deltaget i flere videnskabelige ekspeditioner til Grønland. Han indså hurtigt det utilstrækkelige ved disse korte videnskabelige undersøgelser og blev talsmand for oprettelsen af en permanent videnskabelig station i Grønland. Med Knud Rasmussens hjælp skaffede han midlerne til oprettelsen af Den Danske Arktiske Station på Disko i 1906. Han og Knud Rasmussen kendte med andre ord hinanden personligt. Mathias Storch var heller ikke hvem som helst med en baggrund som mønsterbryder og grønlandsk intellektuel. Gennem sin opvækst i en fangerfamilie i Nordgrønland havde han dybe rødder i landets historiske arv og i kraft af sin uddannelse på seminarier i Godthåb og København blev han foregangsfigur for de nye muligheder der lå i tiden. Han fungerede først som kateket (lærer og prædikant) og fra 1910 som præst både i Syd- og Nordgrønland. Midt

Mathias Storch opnåede at få en skole opkaldt efter sig i Knud Rasmussens fødeby Ilulissat

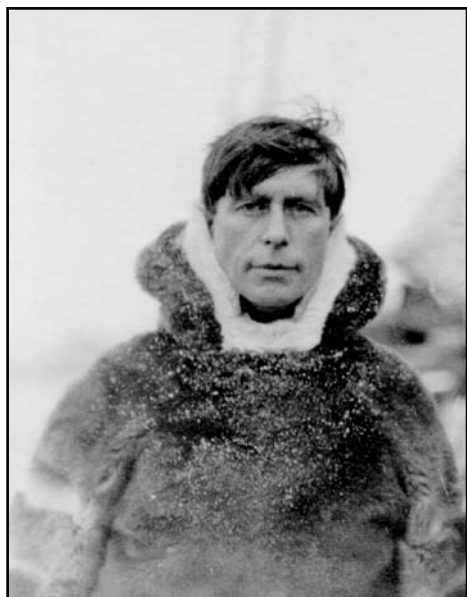
under den igangværende strid med Morten P. Porsild forfremmedes Mathias Storch til provst for Nordgrønland. I 1914 debuterede han som den første grønlander med romanen Sinnattugaq (Drømmen), der året efter udkom i Danmark som "En grønlanders drøm" oversat af Knud Rasmussen. Storchs indlæg i Det Grønlandske Selskabs Årsskrift 1917 var ligeledes det første manuskript redaktionen modtog fra en grønlander.

Knud Rasmussen træder i karakter

Knud Rasmussen giver Morten P. Porsild svar på tiltale i samme nummer af Årsskriftet, hvor denne har sin artikel i - nemlig årgang 1919. Storch er i Nordgrønland og kan derfor ikke selv svare for sig skriver Knud og derfor har han i samråd med redaktionen påtaget sig denne opgave. Porsild beskyldte Storch for at udtrykke sig dårligt og Knud afparerer straks ved at spørge om, hvordan det mon ville forholde sig, hvis Porsild havde skrevet sin artikel på grønlandsk ligesom Storch skrev sin på dansk "og det skønt Porsild har tilbragt mange flere år i Grønland end Storch i Danmark". Porsild skriver om Storchs tekst, at det er en prædiken som "slet ikke vil bide på en dansk hjerne, men måske kan øve en vis virkning på Storchs egne landsmænd".

Hertil svarer Knud Rasmussen med hele Fleischer familiens berømte sarkasme: "Det sidste betvivler jeg for øvrigt heller ikke, såfremt de grønlandske læsere læser med større eftertanke end den danske".

Olrik skrev i sin bog, "... at der er mange ting som de danske ser langt bedre end de indfødte". Storch svarer hertil: "Den overlegne tone, som store og små mænd af danske funktionærer og ekspeditions folk anvender over for grønlanderne tjener blot til at fjerne de to racer fra hinanden". Denne passus chokerede virkelig Porsild men Knud Rasmussen anfører ganske uanfægtet: "Mon Magister Porsild virkelig har glemt, at han og jeg engang i Grønland næsten ordret sagde disse ting til hinanden og var enige om, at vi netop talte om den måde, hvorpå funktionærer og ekspeditions folk ofte behandlede grønlanderne? Nu siger Mathias Storch det selv samme og forarger Porsild. Den kære magister skulle da vel ikke være greben af en sådan oppositionslyst, at han i stridens hede kommer til at stå i opposition til sig selv? ". I opposition til sig selv - efterfulgt at to spørgsmålstegn, det er som man ser Knud Rasmussens onkel Carl Fleischer fra Qeqertaaq, der står bag den skrivende nevø og skrubgriner på grønlandsk forstås! Lad kun de skyldige lade sig ramt, skriver Knud Rasmussen og han vil ikke nævne navne, men at Storch har ret i sin kritik får man et godt indtryk af, når Rasmussen videre skriver: "Det er en type (ekspeditions folk) der, så snart de bliver sluppet løs i Grønland, betragter hele den indfødte befolkning som studieobjekter, tager dem i skuldrene og stiller dem op til massefotografering, bryder ind i deres huse og telte med notesbøgerne parat til de optegnelser, som de nedskriver ublufærdigt lige for synet af den undrende husstand, ja endog i et enkelt tilfælde ikke

Knud Rasmussen en sammsat mand

viger tilbage for et udtryk som dette: ”Og så tillader det rak sig at have deres eget sprog!“. Rasmussen citerer så Storch for at skrive: ”Men der er også mennesker i Grønland som ikke ser andet end uopdragenhed hos de danske, der med deres overlegenhed ødelægger alt samarbejde“. Eftertrykket skal lægges på de danske og ikke i almindelighed de danske skriver Knud Rasmussen og han tilføjer, at denne sætning ganske tog vejret af magister Porsild som udbryder: ”Jeg giver afkald på det kraftigste danske ord som efter min mening bedst karakteriserer Storchs artikel og jeg skal nøjes med at sige, at jeg kun fandt forvirrede og usammenhængende tanker“. Hertil giver Knud Rasmussen tilbage for fuld udblæsning: ”Jeg kunne tænke mig dem, der uden at give afkald på brugen af kraftige danske ord kunde synes, at Mathias Storch har haft en usædvanlig forvirret og uklær læser“. Knud Rasmussen undrer sig også over, at Porsild

tager sådan på vej i stedet for at glæde sig over, at en grønlander for en gang skyld har talt fra leveren. Til slut kommer Knud Rasmussen ind på Porsilds personlige angreb på Storch, hvori han betvivler dennes evner som præst og lærer: ”Magister Porsilds gensvar giver næppe noget bidrag til bedre samarbejde mellem danske og grønlandere og jeg ser for at bruge Porsilds eget udtryk, ”med uforstående undren” på, at det virkelig er den blandt alle grønlandere for sin venneshæder så kendte mand, der her har gjort et forsøg på at stille den mand i gabestokken, som vi andre tror på og venter os så meget af”.

Som vi andre venter os så meget af Mathias Storch levede indtil 1957 og fik sat sit præg på samfundsudviklingen i Grønland. Ved kongens besøg i Grønland 1921 dekoreredes han med ridderkorset. Ligesom han fik tildelt Dannebrogsmændenes Hæderstegn 1947. Han var aktiv inden for kirken og skolevæsenet og han sørgede for uddannelse af lærere og præster som han udstationerede, hvor der var behov for disse. I 1921 blev han medlem af Grønlandskommissionen, og fra 1927 til 1933 sad han også i Nordgrønlands Landsråd.

Af hans litterære produktion er to bøger på dansk:

Mathias Storch ”En Grønlanders Drøm”. Gyldendals Boghandel 1915. (Oversat fra grønlandsk af og med forord af Knud Rasmussen)

Matias Storch ”Strejflys Over Grønland” (skrevet på dansk af Matias Storch selv). Levin & Munksgaard Forlag 1917.

I anledning af 50-året for afslutningen af “Den lange slæderejse” En samtale med Qâvigarssuaq

Efter vort møde med de nye mennesker fejrede vi jul, dog ikke alle på engang. Bådsmand, ”Store Peter” og andre var ikke hjemme. Vi, der var hjemme i vores station, var Knud, K’aqugdlok (Kaj Birket-Smith), Sîkisânge (Helge Bangsted) og mig. Midt i den beskedne julefest sagde Knud: ”Den, som kan gennemføre styrtløb fra toppen af den høj, der ligger bag vort hus, får en flaske.” Det

gav et sæt hos K’aqugdlok og Sîkisânge og det varede ikke længe, inden de var parat til at kappes om den flaske. Da vi gik ud nogle minutter derefter for at overvære alle tiders styrtløb, så vi ”Stormfugl” og ”Fumle”... stå på ski ned ad en lille snedrive, som var dannet i forlængelse af vores kulbunke. De fik alligevel deres flaske og dansede til tonerne af vores gamle fonograf. De andre

K' avigarssuaq, Arnarulunguaq og Knud Rasmussen de tre grønlandere som gennemførte den store slæderejse

*K'avigarssuak igang med at partere de to hvalrosser man skød i Beringsstrædet på vej hjem fra Rusland-
Foto: Joe Bernard*

holdt jul ved vores fangstplads med Jakob som kateket. Vi har så godt som aldrig fejret jul samlet. Men det skete engang, at Peter fik lyst til at bage en kage, som viste sig at være så hård, så den skulle skæres (hugges) med en økse. Vi har ikke fejret jul sammen med vore stammefrænder. Somme tider havde vi fejret jul, mens vi var på farten, og det kan knibe meget med, hvad der skal puttes i munden. Det gjaldt jo om at gennemføre planen, inden landkørslen blev for besværlig på grund af det fremskredne forår.

Engang var vi sammen med eskimoerne ved juletid. Deres åndemane hed Inernerunasuaq. Knud fik også lyst til at vise, hvad han duede til ved at optræde med en benkniv som trommestok. Kvinderne havde taget kamikkerne af og havde sat sig et godt stykke inde på briksen. Knud var rigtig i sit es og mumlede:

”Polareskimoerne er ved at dukke op af briksen”. Det var ikke så sært at der lød et ramaskrig hos kvinderne på briksen. Da Knud var i største ekstase, knækkede han kniven. Vi har alle sammen været åndemane-re. Man har f.eks. puttet et stykke legetøj, som kunne spille, når det var trukket op, ind i sit tøj. Da vi gjorde vores yderste for ikke at stå tilbage, måtte Inernerunasuaq til sidst kapitulere. En af åndemaneerne fortalte mig, at han havde mistet sin tro på sine kolleger, da nogle af dem var så slemme til at overdrive. Under den lange rejse har vi også set fangerne i Sibirien. De var nogle stakler. Vi har også været anholdt. Mens vi lå i høje dønninger, kom russerne. Vi serverede æbler og sagde: “Spis alt, hvad I kan”, idet vi håbede, at de fik kvalme; det fik de også og sejlede i land. De tillod sig

Hvalroskraniet fra Beringsstrædet befinder sig nu på Zoologisk museum København. Foto: Ib Eisenhardt

bare at medbringe Knud. Vi var temmelig bekymrede for ham, indtil han endelig viste sig igen. Vi troede, han aldrig blev løsladt. Han sagde, vi skulle skynde os at stikke af, og at vi ikke måtte anløbe eskimoiske bygder. Men vores skipper gik i land og blev holdt tilbage. Da han langt om længe blev givet fri, flygtede vi, men samlede 2 hvalrosser op - vistnok bare for at overtræde deres forbud. Vi ankrede op ved en lille ø; men det varede ikke længe, inden én af os opdagede et lys, som syntes at stamme fra en patruljebåd. Vi skyndte os at hale ankeret op og flygte. Så sagde én af os: "Jeg syntes, det var en stjerne ... " Vi sejlede tilbage til øen med beherskede fnis. Da vi kom til amerikansk territorium kastede vi anker. Husene lå på en stejl skråning. Menneskene i den ende af Alaska

er også yndere af trommedans. Man kan se deres billeder i Knuds bøger. Man kan f.eks. se mennesker med masker under en konebåd. Vi har også været tilskuere til luftture med et udspilet skind som trampoline. De skrappeste kunne tage anorakken af i luften, mens andre kunne hoppe over en oppustet fangstblære. De plejede at holde sådan en festlighed i forbindelse med afslutningen af en vellykket hvalfangst. De blev aldrig træt af trommedans. Vi har reddet tidligere flygtninge fra indianere, fordi de havde benyttet vores rute under flugten. Jeg har været god ven med en indianer, selv om vi ikke kunne forstå hinanden.

HAINANG, 23. december 1974

Interviewer og oversætter fra grønlandsk: Kristian Mørch, 1974.

Tilbage til Nutiden

Qaviarsuaqs yngste søn, Jakob, som nu er 70 år, kom ud for en ubehagelig oplevelse her i maj måned 2015. Han var på vej fra Qaanaaq til Sirupaluk på hundeslæde. Det er en tur der tager mellem 3 og 5 timer. Pludselig dukker der en isbjørn op og han havde ingen riffel til at forsvare sig med. Lynhurtig griber han sin kniv og skærer 4 hunde løs. Hundene opholdt bjørnen og på denne måde nåede han helskindet hjem.

Slædesporets redaktion synes lige I skulle have denne krølle på historien om Qaviarsuaq, så I kan se, at familien stadig lever på samme betingelser som dengang midt i den store natur.

Knud Rasmussen statue pakket ind!

Foto Nanna Weiss

Nordvand A/S er i gang med at grave en ny kloakledning ned langs Kystvejen fra Skovshoved til Bellevue. For at beskytte billedhugger Povl Søndergårds granitstatue af Knud Rasmussen, der er opstillet på Hvidørepynten, har man opført et plankeværk omkring Knud! I stedet for statuen kan vi nu glæde os over nogle overordentlige flotte malerier som fremstiller Knud Rasmussen i hans rette arktiske omgivelser. Gentofte kommune forventer, at arbejdet med kloakledningen vil tage 18 måneders tid.

KNUD RASMUSSEN SELSKABET

Bestyrelse:

FORMAND

CLAUS ORESKOV

39461114 • INFO@INFONOR.DK

NÆSTFORMAND

BIRTE HAAGEN

45852035 • TINOK.BIRTE@EMAIL.DK

KASSERER

NANCY PEDERSEN

40307409 • NANCYPEDERSEN@LIVE.DK

BESTYRELSESMEDLEM

ANJA HYNNE NIELSEN

29321971 • anja@hynne.name

BESTYRELSESMEDLEM

HANS CHR. HEICKENDORF

55985856 • HEICKENDORF@WEBSPEED.DK

SUPPLEANT

LISE STAMPE RASMUSSEN

49135067 • LISE.STAMPE@GMAIL.COM

SUPPLEANT

KNUD MICHELSEN

39627781 • knud@michelsen.mail.dk

Suppleant

Helga Ringe

Redaktionen af »Slædesporet«

– udgøres af bestyrelsen med

Claus Oreskov

som ansvarshavende redaktør.

Alle henvendelser vedr. udgivelsen

bedes rettet til redaktøren

INFO@INFONOR.DK

ISSN 1603-9246

WWW.KRH.DK

Kilaasi's Polar Fortællinger

Tjukterne på Sibiriens yderste landtange, Tjukotka, var berømte piberygere, er det måske endnu. Besøgende i forrige århundrede kunne berette om småbørn, der fik et sug på piben og om, hvordan alle børn som voksne tyggede tobak. Harald U. Sverdrup, der opholdt sig et år blandt rendsyrtjukterne, fortæller, at han på den tur kun mødte en ikke ryger af alle de børn og voksne han traf. Tjukterne lavede selv deres piber, nogle var små og helt af metal og mindede om opiums piber. Andre var af træ med forsiringer af tin eller bly. Disse piber kunne være kolossale og vejede nemt op til to kilo. De blev båret over skulderen i en dertil indrettet pose af garvet rendsyrskind. Inden en tjukter stoppede piben kom han gerne lidt rendsyrhår i bunden af pibehovedet. Først derefter kommer tobakken. Nogle foretrak den russiske stærke tobak og andre foretrak den mildere amerikanske. Uanset hvilken tobak man fortrak var et kolossalt hosteanfald ved de første sug på piben et succes kriterie. Tjukternes piber nåede langt omkring også på den anden side af Bering strædet blandt inuit var de eftertragtede.

De to billeder viser eksempler på tjuktiske piber